

ORHAN PAMUK'TA YAZIYLA KEFARET

Jale Parla (1945, İstanbul). 1968'de Robert Kolej'in Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. 1978'de Harvard Üniversitesi'nden anadali İngiliz Edebiyatı, yandalları Fransız ve Alman Edebiyatları olmak üzere Karşılaştırmalı Edebiyat doktorası aldı. 1976-2000 arasında Boğaziçi Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde öğretim üyeliği yapan Parla, 2000'den beri İstanbul Bilgi Üniversitesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü hocasıdır.

İlk telif kitabı *Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik*, 1985'te yayınlanan Parla, 1990'da *Babalar ve Oğullar - Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*'ni, 2000'de ise *Don Kişot'tan Bugüne Roman*'ı yayınlamış ve bu kitabıyla "Edebiyat" dalında aynı yılın Sedat Simavi Ödülü'nü kazanmıştır. 2011'de *Türk Romanında Yazar ve Başkalaşım*'ı yayınlayan Parla 2017'de kırk beş yılın derslerinden süzülen bir tecrübeyle *Don Kişot - Yorum, Bağlam, Kuram*'i okurla buluşturmuştur.

JALE PARLA

Orhan Pamuk'ta
Yazıyla Kefaret

İnceleme

YAPI KREDİ YAYINLARI

İletişim Yayınları'na teşekkür ederiz.

Yapı Kredi Yayınları - 5057
Edebiyat - 1443

Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret / Jale Parla

Kitap editörü: **İshak Reyna**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Arzu Yaraş**

Baskı: Matsis Matbaa Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51 Sefaköy / İstanbul
Tel: (0212) 624 21 11 Faks: (0212) 624 21 17
www.matbaasistemleri.com
Sertifika No: 20706

1. baskı: İstanbul, Şubat 2018
ISBN 978-975-08-4182-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2018
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 34433 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

- Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret • 7
- Tuhafliklar diyarında tuhaf bir karakter:
İstanbul ve Mevlut • 41
- Kapalılık, kapanma, kapatılma hakkında bir roman:
Masumiyet Müzesi • 51
- Masumiyet, Müze, Merhamet:
Masumiyet Müzesi ve *Masumiyet Müzesi* • 57
- Orhan Pamuk'un Romanlarında Renklerin Dili • 69
- “Az daha o anda resmim çizilecekti!”:
Benim Adım Kırmızı • 89
- Sanat ve Yaşam Paradoksunda
Bir Genç Adamın Sanatçı Olarak Portresi: *Yeni Hayat* • 97
- Kara Kitap* Neden Kara? • 107
- Roman ve Kimlik: *Beyaz Kale* • 115
- Orhan Pamuk'un Romanlarında Arayış ve Başkalaşım • 127
- Dizin • 155

Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret*

*Diyar diyar gezerken karanlık gece gibi
Dilimdeki kudretin elbette farkındayım.
Tesadüfen çıkarsa bana meyleden biri
İlk bakışta hisseder, her şeyi anlatırım.
Hem de kaç yüz dizelik öykümün tekmilini.*

S. T. Coleridge, *Yaşlı Gemici*
(Oğuz Baykara çevirisi, Everest, 2017)

Orhan Pamuk'un romanlarında bazı tema ve motiflerin hemen her romanda farklı bağlam ve vurguyla tekrar edildiğine rastlanır. Baba/Oğul, mekân, tarih, kimlik, bellek, gerçek, yanılsama, arayış, temaların yanısıra kuyu, arşiv, ışık, çiftillik, tiyatro, sokaklar, demiryolları gibi motifler de Pamuk romanlarını neredeyse bir imza gibi işaretler. Bu motiflerin arasında Pamuk romanlarının sonlarını da saymak gerek. Hemen bütün romanların sonu bir romanın yazılışıyla, bir sanatçının bakışıyla, doğrudan yazar Orhan Pamuk'un olaylara dahil oluşuyla biter. Hepsi romanın yazılacağını haber verirler. Biz de o son sayfaya geldiğimizde romanın yazılmış olduğunu zaten biliriz. Postmodern bir anlıklaştırma oyunudur bu. Bu sonların postmodern oyunlar olmaktan öte işlevselliği de vardır. Pamuk'un en belirgin temalarından biri, belki de en önemlisi, kefarettir. Bu sonlarla Pamuk, yazıyla ödenecek kefarete olan inancını bildirir.

Ödenecek kefaret çok Pamuk'un edebi dünyasında. Cumhuriyet'in bazı politikalarının kefareti, darbelerin ve sıkıyönetimlerin kefareti, dinci kutuplaşmanın kefareti, sınıfsallığın kefareti, kentleşmenin kefareti, modernleşmenin ve batılılaşmanın kefareti, sanatı ihmalin, kültürel cehaletin kefareti, sanatsal bilgiye saygısızlığın kefareti, kişisel fırsatçılıkların ve iktidar savaşlarının kefareti. Bu kadar başlık altında ödenecek bu kadar kefaret varsa, bu kadar başlık altında işlenmiş bir o kadar da suç var demektir. Bu suçların hepsini Pamuk romanlarında ya açıkça söyler, ya da ima eder. Bu suçları cezalandırmak kolay ama kefaretinin ödemek zordur. Tekrar ve tekrar ödenecek bir kefaretin tek aracı yazı olur.

* İlk kez yayınlanıyor.

Pamuk bütün romanlarında bir tarihçi titizliğiyle irdelediği, kurcaladığı geçmişe de, keskin bir sosyolog gözlemciliğiyle sergilediği şimdiye de, eşit ve ironik uzaklıkta durur. Bakışı soğuktur; ne suça itirazı ne de cezasına empatisi vardır. Bu irdeleyici soğukluk, kişilerine de, konularına da kendini kaptırmadan yaklaşımı, melodrama ironi, kara mizah, parodi yöntemleriyle daha baştan çektiği setle kendine geniş bir biçimsel deneysellik alanı açar. Konu ve temalarına yaklaşımı ne denli soğuk ve uzaksa, biçime vurgusu o denli sıcak ve heyecan doludur. Bir dünya romancısı olabilmesinin açıklamalarından biri de bu olmalıdır.

Yazar kefarete öder. Pamuk, hem kişisel suçluluğun, hem toplumsal suçun kefareti romanla ödemeyi amaçlamış bir yazardır. Her kitabında karşımıza çıkan yazılmayan romanların, eksik metinlerin, eksik yazarların öcünü Pamuk bu romanlarının sonunda kendi adıyla boy göstererek alır. Orhan Pamuk'un eksik ve başarısız yazar kahramanları kefarete ödemezler, ya da ödeyemezler; bunu gölge yazar Orhan Pamuk'a bırakırlar. Onlar yalnızca cezalarını çekerler. Kefareti ödemek her zaman yazara kalır. Bu kefarete o romanın hayatla ilişkilendirilmesinin sancılı, titiz kuyumculuğudur. Bir kuyumcu gibi işlenmelidir ki hikâyeye, yalnızca kıssadan hisse çıkarılmasını değil, varolmanın kefareti de ödesin. Pamuk yaratıcı yazarlıkta Schiller'den Freud'a "oyun teorileri"ni benimsemiş görünürken, bu oyunun ödenecek bir kefarete de içerdiğini, ve bunun ancak "derin bir sorumluluğun varlığını hisse[derek]" yapılabileceğini söyler. Yazı bu yüzden onun için bir kefarete ödeme biçimidir. "Yazarlığın en güzel yanı, eğer yaratıcı yazarsanız bir çocuk gibi dünyayı unutabilmek, gönünüzce oynayıp eğlenirken kendinizi sorumsuz hissedebilmek, bildik dünyanın kurallarıyla oyuncaklarla oynar gibi oynayabilmek ve bütün bunları yaparken de aklınızın bir köşesiyle bu çocuksu ve özgür şenliğin arkasında daha sonra okuyanları bütünüyle bağlayacak derin bir sorumluluğun varlığını hissetmektir" (*Babamın Bavulu*, 30*).

McGaha, Orhan Pamuk'un PEN temsilcileriyle birlikteyken dinlediği baskı ve zulüm hikâyelerinden şöyle söz ettiğini bildirir:

* Metindeki tüm sayfa numaraları Orhan Pamuk'un YKY'deki son baskılarından.